

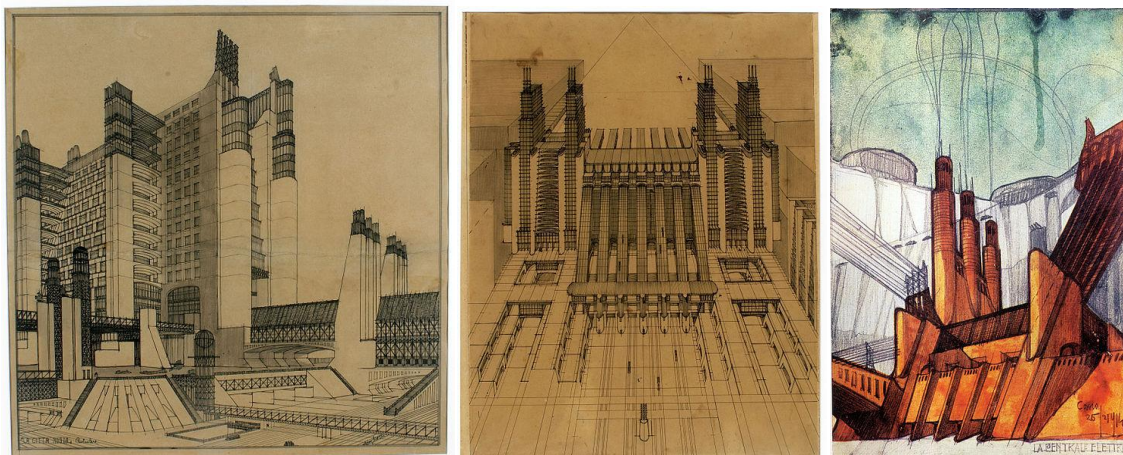
Futurizmus 1914

Az 1914-es év a művészet minden területén korszakos jelentőségű eseményeknek volt tanúja. Ezúttal a tízes években Európában meghatározóvá váló irányzat, az olasz futurizmus eseményeit, műveit vesszük szemügyre.

A Futurizmusnak nevezett kulturális- művészeti mozgalom a 20.század hajnalán fejlődött ki Olaszországban de számos más országban is nagy hatással volt az újonnan formálódó radikális művészeti (és olykor politikai) irányvonalakra. Az olasz futuristák az élet és a művészet minden területére forradalmi megújulást hirdettek, a költészet, az irodalmat, a képzőművészetet, a színházat, az építészetet de még a konyhaművészetet is megreformálták. Alapvető elveiket és az általuk képviselt szellemiséget kiáltványokba fogalmazták meg: 1909 és 1941 között összesen közel 40 kiáltványt és manifesztumot adtak ki. A név a latin futurum/olasz futuro szóból ered, jelentése jövő, a névadó pedig természetesen a forradalmi elszántsággal harcoló [Filippo Tommaso Marinetti](#).

A legelső, az 1909-es Futurista kiáltvány több kisebb olasz lap után február 20-án a párizsi Le Figaróban jelent meg. Filippo Tommaso Marinetti neve ekkortól összeforrt a futurizmussal. Az új esztétikai elveket és a világrendet meghatározó futurista szellemiség – elsősorban a sebesség, a jövőt idéző fantasztikus technológiai találmányok és a szenttelen radikalizmus – minden további kiáltványukban megjelent.

A [Futurista építészet kiáltványa](#) 1914-ben született Antonio [Sant'Elia](#) (1888-1916) tollából gyakorlatilag teljes egészében átvétel az Új irányzatok című kiállítás katalógusában *Űzenet* címmel megjelent szövegből. Sant'Elia 1914-ben csatlakozott a futuristákhoz Umberto Boccioni és Carlo Carrá javaslatára. 1912 és 1914 között az Amerikai Egyesült Államok újszerű építészetének és Otto Wagner bécsi építész hatására kezdte el a *Città Nuova* (Új város) című rajz sorozatát, amelyet később az Új irányzatok csoport 1914-es kiállításán mutatott be.

Antonio Sant'Elia: Az Új Város (La Città Nuova), részletek 1914. [©wikipedia.org](#)

A Futurista Építészet Kiáltványa Marinetti elképzelését tükrözi, átültetve az építészet területére. Ennek megfelelően a radikális megfogalmazás és a változtatások ellentmondást nem tűrő bevezetésének szándéka jellemzi a szöveget. A *Lacerba* (a futuristák lapja) hasábjain, 1914 július

11-én jelent meg a kiáltvány, amelynek már az első mondata is erőteljes kijelentés: *“1700 óta semmiféle építészet nem létezik.”* Ezt követően Sant’Elia kortársainak fantáziátlan, múltidéző építészetét megvetően *“újklasszicizmusnak”* nevezi, és kifejti, hogy nem halogatható tovább a *“futurista ház és város”* irányában történő kutatások fejlesztése.

De milyen is a futurista építészet eszmény? Sant’Elia felfogása szerint a futurista építészet elsődleges szándéka nem az évszázadok alatt megszilárdult sablonok követése, nem az építészeti elemek anyagának megváltoztatása, hanem egy univerzális értékrend kifejezése az épített környezetben. Olyan építészetet kívánt kialakítani, amelynek *“értelme egyedül a modern élet sajátos feltételei között van”*. Teljesen érthető elvárás, sőt, még az is helyeselhető, hogy a modern tudomány és technika legújabb fejlesztéseit, innovációit felhasználva kell megvalósítani ezt a fajta újító építészetet.

A hagyományoktól való elszakadás, a radikális újrakezdés szándéka a futurizmus alapvető elve, így nem meglepő, hogy az építészet területén is érvényesült. A nagyívű tervek gyakorlati megvalósítását tekintve néhány konkrét támpontot ad csupán Sant’Elia kiáltványa: a vasbeton és vas használatát helyezi előtérbe, ami – nézete szerint – kizárja a klasszikus építészeti stílusok hagyományainak folytatását. A modern élet lehetőségeit kihasználva, a technikai fejlődés eredményeit alkalmazva olyan jelenségek, anyagok és megoldások váltak lehetővé, amelyről korábban álmodni sem mertek. A futurista építészet eltörli a múltat, megszabadul a díszítményektől, leválasztja magát a történelmi megszokás nyomasztó jegyeitől és a szó legszorosabb értelmében új világot épít. *“Mindent forradalmasítani kell!”* – mondja Sant’Elia, az épületek alapterületének maximális hasznosítását írja elő, a nagy tömegű kompozíciók, a szélesen elterülő alaprajzok újszerű monumentalitását eszményíti.

A kiáltvány tárgyilagosan foglalja össze, milyen építészeti korszakokat és stílusjelenségeket nem tart összeegyeztethetőnek az értékrendjével (*“Támadom és megvetem”*). A listában találjuk az *“avantgardista osztrák, magyar, német és amerikai ál-építészetet”*; a *“díszletszerű ünnepélyes klasszikus építészetet”*; a régi paloták újjáépítését és az emlékművek reprodukálását; a függőleges és vízszintes vonalakat, valamint a piramidális formákat; és végül a *“a tömört, terjedelmes, tartós, elavult drága anyagok”* használatát.

A felsorolt helytelenített dolgok helyett alternatívát is kínál: felsorolja a futurista építészet számára üdvözítő lehetséges megoldásokat és kifejezésmódokat. Ezek szerint a futurista építészet a *“számítás, a fékezhetetlen vakmerőség és az egyszerűség”* építészete; a vasbeton és a vas, az üveg és bármilyen más rugalmas anyag használható hozzá; azonban kijelenti azt is, hogy nem a gyakorlatiasság és a hasznosság *“száraz keveréke, hanem művészet, tehát összegzés, kifejezés.* Hangsúlyozza, hogy a ferde és elliptikus vonalak dinamikusak, és így erőteljesebb érzelmi hatással bírnak, ezáltal alapvetőek a futurista építészet számára. Kiemeli, hogy a díszítményeknek semmi keresnivalójuk nincs az építészetben, egy épület ereje a nyers anyaghasználatban és az eredeti elrendezésben rejlik. A gépi világ, az újító erő már nem meglévő hagyományok és irányelvek követését jelenti. A futurista építészet összhangot teremt az ember és környezete között, de nem törekszik állandóságra. Alapvető elve az elévülés és a folytonos megújulás. Végül hozzáteszi: a futurizmus *„megalkuvás nélkül harcol a múltos gyávaság ellen”*.

Bár Sant’Elia nagyszabású építészeti tervei közül egy sem valósult meg, kortársai és az őt követő generációk számára bőséges inspirációt szolgáltatott. A Torinóban 40 hektáron felépült Fiat

Művek kialakítása egyértelműen az ő utópisztikus terveit idézi. Példaként említhetjük az 1920 és 1926 között Torinóban Giacomo Mattè-Trucco tervei szerint felépített Fiat gyár Lingotto épületegyüttesét.

A futurista építészeti kiáltványon kívül számos jelentős műalkotás is született az 1914-es esztendőben. Ezek közül most két, Umberto Boccioni (1882–1916) munkát mutatunk be.

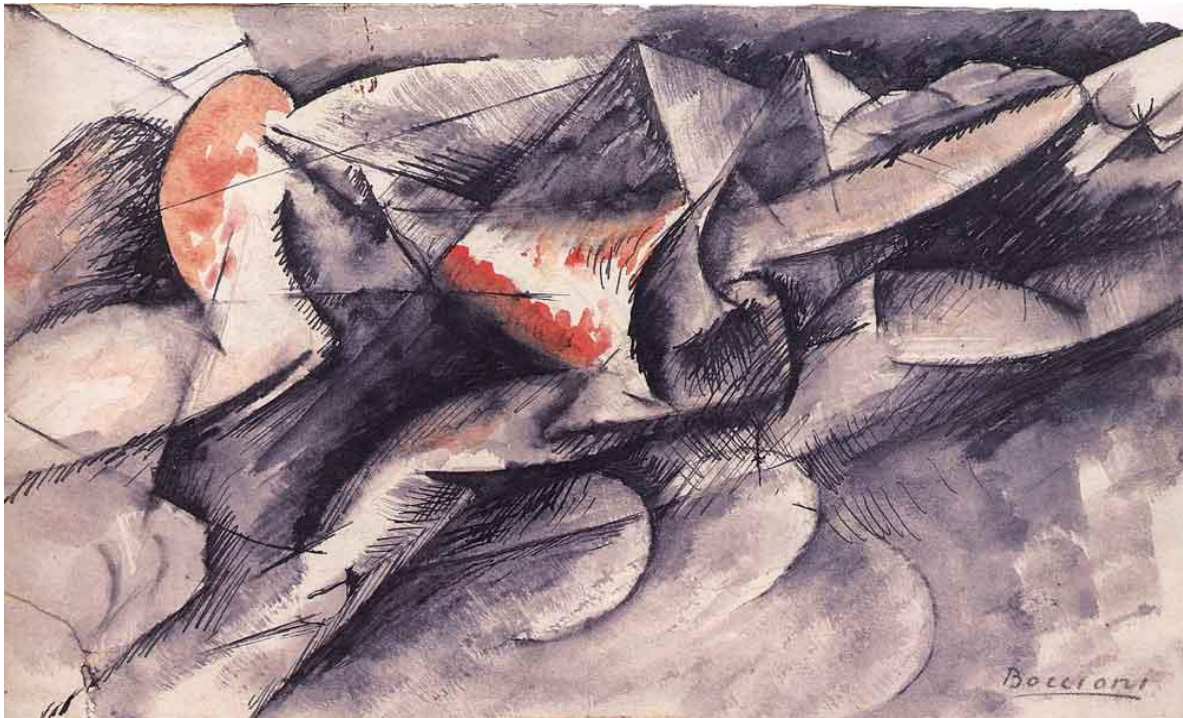
Halála előtt két évvel Boccioni életművének talán legizgalmasabb alkotásait hozta létre. Az *Il bevitore* (Az ivó) című képe a futurista festészetre jellemző dinamizmus páratlan erejű megnyilatkozása.

Umberto Boccioni: Az ivó, (Il bevitore), 1914 [@artsblog.it](http://artsblog.it)

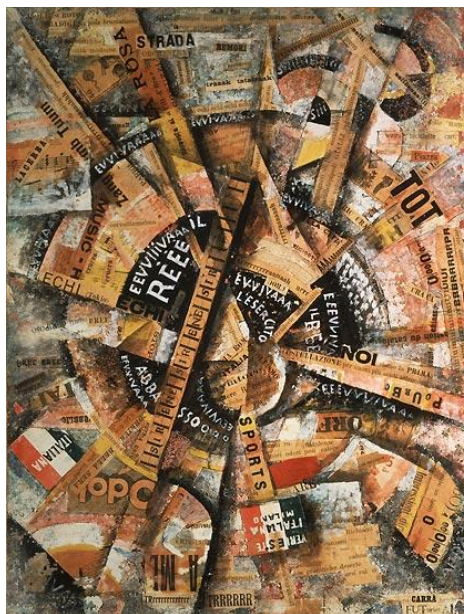
A mozgás, a sebesség kultuszát dicsőítő futuristák a képzőművészetben is ezt a dinamizmust kívánták megjeleníteni. Az állandó változás paradoxonát ábrázolják a mozgásban. Az egymás után történő eseményeket egyetlen képbe, mozdulatba sűrítve jeleníti meg, ez a [szimultanizmus](#) módszere. Ennek egy másik megközelítési módja a dinamizmusnak is nevezett ábrázolásmód, itt a mozgást okozó erők pillanatnyi felvillantása kelt dinamikus hatást. A legtöbb futurista festmény esetében a két módszer ötvözetével találkozunk. Umberto Boccioni szóban forgó képe például nem egy mozdulatsort ábrázol, inkább egy hangulatot, már-már statikus jelenetet látunk, a kép összbenyomása azonban mégis dinamikus, mozgalmas. A széttördelt gesztusok, a zilált kontúrok mind a pillanat múltékony egységét érzékeltetik. A mozgás ezernyi apró töredékekből összeálló folyamatát igyekeztek koherens módon megjeleníteni (a mozgásfázisok egymásra vetített ábrázolásával) vagy teljesen absztrahálni és egy önkényesen szerkesztett, elvont dinamikus látványt létre hozni. Boccioni egy másik, szintén 1914-es képén a felugró ló mozdulatainak egymásra festett rendszeréből áll össze a komplex látvány. Boccioni „dinamikus absztrakciónak”

nevezte módszerét, amellyel a színek sajátos használatával a tárgy és a környező tér között drámai kölcsönhatást teremtett.

Umberto Boccioni: Plasztikus dinamizmus: ló + háza (Dinamismo plastico: cavallo + caseggiato), 1914 Crodoni.ch

Más művészeti ágakban sem maradt jelentős alkotások nélkül az 1914-es év. Carlo Carrá *Szabad szavak: Intervencionisták tüntetése* című munkája is ebből az évből való. A kollázs a politikai tüntetések mozgalmasságát idézi, egyúttal képversként is értelmezhető a képi s szöveg elemek sajátos keverékeként.

Carlo Carrà: Szabad szavak: Intervencionisták tüntetése (Manifestazione interventista), 1914 Guggenheim-venice.it

A futuristák háború iránti vonzalma és a mindent elszóró forradalmi vágy a világ gyökeres megváltoztatására végül beteljesedett. Umberto Boccioni és Antonio Sant'Elia a futurista

képzőművészet és építészet legtehetségesebb, igazi újító alkotói – sok társukkal együtt – az első világháborúban, 1916-ban veszítették életüket. Boccioni profán módon, a sebesség kultuszának fricskájaként lováról lezuhanva szenvedett balesetet, míg Sant'Elia az önmagában is forradalmi jelentőségű, szinte futurista szellemiségű katonai osztag, a Lombardai Önkéntes Kerékpáros Zászlóalj katonájaként a fronton esett el.

Filippo Tommaso Marinetti, a mozgalom „lánglelkű atyja” még a fasizmus húszas évekbeli előretörését is a futurizmus befolyásaként értékelte, de ez már nem tartozik a művészet történet dicsőséges korszakához.

Egy kis aktualitás: a new yorki Guggenheim Múzeumban 2014. február 21-én nyílt meg az „[Italian Futurism 1909-1944: Reconstructing the Universe](#)” című, nagyszabású történeti áttekintést nyújtó kiállítása.

Irodalom

- Demsey, Amy: A modern művészet története. Stílusok + iskolák + mozgalmak. Képzőművészeti Kiadó, Budapest, 2003. (Styles, Schools and Movements: The Essential Encyclopaedic Guide to Modern Art. Thames & Hudson, 2002.
- Antonio Sant'Elia: A futurista építészet kiáltványa In: *A futurizmus*, Szerk: Szabó György, Gondolat Kiadó, Budapest, 1964 229.o.
- Filippo Tommaso Marinetti: Manifesto del futurismo, Le Figaro, Párizs, 1909. Február 20. Magyarul: A futurizmus, Szerk: Szabó György, Gondolat Kiadó, Budapest, 1964 127.o.
- Hevesy István: A futurizmus, expresszionizmus és kubizmus művészete, Gyoma, 1922